

DENDROLOGISCHE OPFRISSE: ULMUS LAEVIS

Het NBT van augustus 1988 was gesierd met de foto van een merkwaardige iep. Het was trouwens maar goed dat erbij stond dat het een iep was, anders had niemand dat geraden. Door de redactie werd niet verklapt welke iepensoort ze op de foto gezet had, maar ieder kon zien dat het iets bar-bijzonders was. Specialistisch consult gaf de oplossing, mede aan de hand van enig bladmateriaal dat de heer Gelderman opstuurde.

Het is de fladderiep, *Ulmus laevis*, ook wel steeliep genoemd. De diepgegroefde stam, de waterloten op die stam en de witte plekken op de bast deden dat al vermoeden; de brede wortelaanzetten, bijna plankwortels, van de foto op pag. 274 versterkten dat vermoeden nog. De opgezonden twijgjes gaven de bevestiging: bladen uit de kroon hebben een sterk scheve bladvoet, de zijnerf dicht opeen, onvertakt, recht en strak parallel; blad-onderzijde, bladrand en bladsteel zacht behaard (en zonder de zwart-

bruine klierharen die de veldiep onder een heel sterke loep laat zien). Gewoonlijk is de bladrand scherp en diep dubbelgezaagd, bij dit individu is dat minder opvallend. Dit geldt allemaal alleen voor kortloten: waterloten hebben afwijkend blad! Het blad is vaal wat zwartig van de roetdauw. Scheuten bij dit individu zacht behaard; hier en daar met afschilferende vliesjes; knoppen geelbruin, lang en spits, ook de bloeknoppen. Hardere verschillenmerken zijn te vinden in bloem en vrucht: deze zitten niet in proppen vlak op de twijg, zoals bij veld- en bergiep, maar in losse hangende trossen, omdat de bloemen en vruchten gesteeld zijn. De vruchten zijn klein, langwerpig en dicht behaard. Nog een kenmerk, nuttig als de kroon buiten bereik is: als het lukt een wat dikker stukje buitenbast af te breken, dan vertoont dat op de dwarsbreuk vaak een soort sandwichstructuur met een afwisseling van lichte en donkere laagjes. Veldiep en bergiep hebben dat nooit.

In totaal zijn de verschillen zo groot, dat de fladderiep in een aparte sectie in het geslacht *Ulmus* is geplaatst (en wel in de sectie *Blepharocarpus*), sa-

men met de Amerikaanse iep *U. americana*. Die twee lijken dan ook heel sterk op elkaar. De overige Europese iepesoorten zitten alle in de sectie *Ulmus*, de type-sectie van het geslacht. Terwijl die soorten onderling rijkelijk kruisen, is er nog nooit met zekerheid een hybride van veldiep of bergiep met de fladderiep gevonden; ook een teken dat die aparte plaats terecht is. De fladderiep heeft een groot areaal, van Spanje tot in Finland, oostwaarts tot de Oeral, met het zwaartepunt in sterk continentale streken: hij blijft overal ver van de Atlantische Oceaan. De westrand van zijn areaal is sterk verbrokken, met verspreide geïsoleerde voorkomens. Nederland ligt op de rand van het areaal. In aangrenzend Duitsland en Oost-België komt de soort al vrij geregeld voor. In Frankrijk is hij zeldzaam en beperkt tot het noordoosten en het centrum van het land (Timbal 1981, met kaartje). Vermoedelijk is hij ook in het oosten en zuiden van ons land van nature inheems, al zullen we dat wel nooit meer met zekerheid te weten komen na zoveel eeuwen van intensieve menselijke invloed: enerzijds versterking van de natuurlijke groeiplaatsen langs de laaglandbeken, anderzijds aanplant van bomen die mogelijk van over de grens kwamen. Maar feit is dat de soort zowel in Zuid-Limburg als in de Achterhoek hier en daar voorkomt. Zelf vond ik volwassen bomen in vrij spontaan ogende vegetaties langs de Ratumse beek bij Winterswijk en in een holle weg achter Valkenburg, en ook bij boerderijen in beide gebieden. Van Nieuwenhoven (1983) vond hem geregeld in Zuid-Limburg. Maar het is een zeldzame soort, die ook door de botanici veel over het hoofd gezien wordt.

De mooiste beplanting staat in Eibergen aan de W-kant van de weg van Groenlo naar Haaksbergen, juist ten zuiden van de brug over de Berkel (foto). Navraag leert dat deze bomen een negentig jaar geleden geplant zijn

bladluizen, vermoedelijk gewoonlijk *Tinocallis platani* (inf. H. J. Beskers en Herman ter Braak).

De hoop van de bewoners was dan ook de iepenziekte gevestigd, maar die laat nog steeds op zich wachten. Dit is geen wonder, want de soort mag bij kunstmatige infectie dan wel heel vatbaar zijn voor de ziekte, maar de iepespintkevers hebben het niet zo op hem voorzien en nemen hem pas als tweede keus. Daardoor ontsnapt de boom vaak aan de ziekte. Vaak, maar niet altijd, in Oost-Europa, waar hij veel voorkomt (in het Russisch heet hij "gewone iep") is hij tenslotte ook massaal aan de iepenziekte ten gronde gegaan. Nieuwe aanplant is dus niet aan te raden.

door Willem ter Braak. Deze was afkomstig uit de plaatselijke notarisfamilie (die ook Menno ter Braak voortbracht); uit liefhebberij had hij tot 1911 een boomkwekerij, die o.a. de notarisappel in de streek introduceerde. Later werd hij bankdirecteur. Vraag is waar hij het zaad voor deze iepen vandaan haalde. De soort is tegenwoordig hoogstens bij vergissing in de handel. In die dagen werden in de Nederlandse kwekerijcentra vrijwel uitsluitend klonale iepen geteeld, of hoogstens zaailingen van veldiep. Het is dus niet zo gek om te veronderstellen dat Willem ter Braak het zaad of de kiemplanten verzamelde van lokaal voorkomende bomen, misschien van bomen die toen nog spontaan in het Berkeldal voorkwamen. Feit is dat de huidige beplanting zich royaal natuurlijk verjongt, gezien het vele opslag in

de buurt. Misschien is dit dus nog een inheemse populatie.

De mooie beplanting heeft al lang de aandacht getrokken. De bekende Achterhoekse boomkweker Geessink heeft geprobeerd de bomen vegetatief te vermeerderen, maar zonder succes. Vermoedelijk kwam dat door onverenigbaarheid met de "gewone" iepenonderstammen. In elk geval is de omgekeerde combinatie: "gewone" iep op laevis incompatibel (Heybroek 1966). Zoals wel vaker voorkomt zijn de mensen die onder die mooie bomen wonen er niet onverdeeld blij mee. Ze ondervinden overlast van de massaal kiemende zaden in het voorjaar, van de vele afgestoten tweejarige twijgjes in de zomer en van de grote takken die er bij storm uitwaaien, maar vooral van de overvloedige honingdauw die geproduceerd wordt door

Literatuur

- Heybroek, M. H. 1966. Herkennen van iepenzaailingen. *Ned. Bosb. Tijds.* 38(12) 448-453; ook *Berichten Bosbouwproefst.* no. 54.
- Nieuwenhoven, P. J. van. 1983. Bijzondere iepen te Maastricht: *Ulmus laevis*, de steeliep. *Nat. hist. Maandblad* 72(3) 59.
- Timbal, J. 1981. Un arbre méconnu: l'orme lisse (*Ulmus laevis* Pallas) *Revue for. franc.* 33(2) 109-115.